

جزوه استاندارد آموزشی:چهل تکه دوز با دست

کد استاندارد: ۷۳۱۸۲۰۸۱۰۰۳۰۰۰۲

تاریخ تدوین استاندارد ۱۳۹۷/۲/۲۳

گرد آورنده: فاطمه صفائی نیا

گروه آموزشی پوشاک استان : چهار محال و بختیاری

سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱

فهرست

۴	مقدمه
	فصل اول: آشنایی با ابزار و وسایل چهل تکه دوزی
۵-۸	انواع سوزن مناسب چهل تکه دوزی
۹-۱۱	انواع ابزار برش
۱۲-۱۴	انواع اتو و میز اتو
۱۵-۱۶	انواع نخ
۱۷	انواع پارچه مناسب چهل تکه دوزی
	فصل دوم: آشنایی با دوخت های پایه مناسب چهل تکه دوزی
۱۸-۲۹	دوخت های مناسب چهل تکه دوزی
	فصل سوم: آشنایی با مفهوم رنگ و کاربرد چرخه رنگ در چهل تکه دوزی
۲۹- ۳۲	فهم رنگ در چهل تکه دوزی
	فصل چهارم: آشنایی با چهل تکه دوزی، انواع آن و روش کار
۳۳-۳۴	چهل تکه دوزی، خاتمی دوزی(لندره دوزی)
۳۴-۳۵	تکه دوزی و روش های تکه دوزی
۳۶-۳۸	آجیده دوزی و تکنیک های آجیده دوزی
۳۹	انواع تکنیک های چهل تکه دوزی
۳۹-۴۸	کندوی زنبور عسل (باغچه مادر بزرگ)
۴۹-۵۱	گل لوتوس (گل نیلوفر یا بشقاب آلمانی)
۵۲-۶۲	دوخت گل چهار پر یا پنجره کلیسا
۶۳-۶۶	دوخت پرنده پارچه بصورت حجمی (چهل تکه برجسته)
	فصل پنجم: شیوه های نگهداری از کار های چهل تکه دوزی شده
۶۷	شستشوی کارهای چهل تکه دوزی شده
۶۸	نظافت و گردگیری چهل تکه دوزی قدیمی و عتیقه
۶۹-۷۰	آهار زدن و خشک کردن پارچه چهل تکه دوزی شده
۷۰-۷۱	اتو کشی پارچه سوزن دوزی و چهل تکه دوزی شده
۷۲	منابع

مقدمه

به نام یگانه معبود هستی

به نام آنکه زندگی داد و زندگی را در هنر خلاصه نمود و ما را با زیبایی های جهان انیس کرد و آموخت که باید از چشمه ابتکار ولو چند قطره ایی هم که شده غنیمتی گیریم و در ظرف هنر به قالب زیبایی ها در بیاوریم تا تشنگان هنر را سیراب از بهترین ها کنیم. ما ایرانی هستیم ، هنر پرور و هنر دوست پس بیاموزیم که در کوچکترین نقطه ها بزرگترین جهان را بیابیم، بیاموزانیم با خلوص نیت و یاد بگیریم با مناعت طبع، بدانیم که هر یک از ما مستعد فراگیری هستیم اگر مختصر عزمی داشته باشیم.

این مجموعه طبق استاندارد مهارت آموزشی چهل تکه دوز با دست به کد استاندارد: ۷۳۱۸۲۰۸۱۰۰۳۰۰۰۲
تهیه شده است ، امیدوارم که توانسته باشم گام کوچکی در پیشبرد اهداف آموزشی سرزمینم برداشته باشم.
در پایان از همه دوستان و همکاران هنر دوست که مشوق بنده بودند، سپاسگزاری می نمایم.

فاطمه صفائی نیا هنر آموز رشته طراحی دوخت

استان چهار محال و بختیاری

فصل اول

آشنایی با ابزار و وسایل چهل تکه دوزی

انواع سوزن مناسب چهل تکه دوزی

۱- سوزن شارپ (sharp)

این نوع سوزن دارای نوک بسیار تیز است. برای قرقره ی ابریشمی سوزن شماره 7 شارپ برای پارچه های لطیف مانند حریر شماره 9 یا 11 و برای پارچه های ضخیم سوزن های شماره 1-3-6 توصیه می شود به طور کلی انواع سوزن های شارپ دارای طولی متوسط است.

۲- سوزن بیتوین (between)

این سوزن دارای طول متوسط است که برای دوخت پارچه هایی با ضخامت زیاد و متوسط به کار می رود.

۳ - سوزن کرول (crewel)

این سوزن مخصوص گلدوزی می باشد از شماره 8 این سوزن برای پارچه های لطیف و نازک بایک لای یا دولا نخ استفاده می شود برای پارچه هایی به ضخامت متوسط مثل کتان و پارچه های پشمی لطیف از سوزن شماره 6 و 7 با 2 تا 4 لای نخ گلدوزی استفاده می شود.

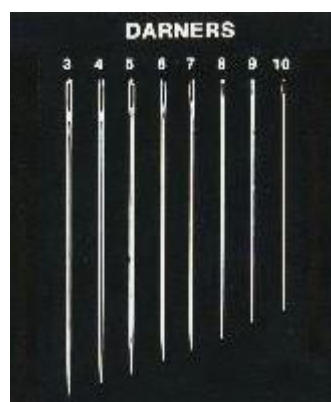
۴ - سوزن چنایل (chenille)

از این سوزن برای گلدوزی روی پارچه های درشت بافت پشمی ضخیم و پارچه های کشفافت و کنفی استفاده می شود توضیح آنکه از شماره 19 این سوزن برای شش لای نخ گلدوزی و دوخت نخهای پشمی متوسط و شماره 24 آن برای یک یا دو لای نخ گلدوزی می توان استفاده نمود و از شماره 18 برای دوخت نخهای پشمی بکار می رود.

۵- سوزن دارنینگ یا سوزن رفو (Darning)

این نوع سوزن دارای طول زیاد است . به همین جهت برای دوخت های درشت از آن استفاده میشود. از این سوزن برای دوخت الیاف پشم و کاموا میتوان استفاده نمود از شماره 4 آن برای دوختن الیاف پشم تابیده و نازک میتوان استفاده کرد. از شماره 1 تا 3 آن برای دوختن کاموا و الیاف پشم تابیده متوسط استفاده می شود.

۶- سوزن تاپستری (tapestry)

این سوزن جهت دوخت تورهای درشت شماره دوزی استفاده می شود به دلیل آنکه نوک سوزن گرد و نرم میباشد و پر کردن سوراخ های تور توسط آن آسان خواهد بود و خراش به دست وارد نمی شود.

۷- سوزن منحنی (curved needle)

این سوزن ظاهر خمیده دارد و در اندازه های گوناگون موجود است، که برای دوخت کوسن ها و تشک مبل که حالت منحنی و ضخیم دارند مورد استفاده قرار می گیرد.

انواع ابزار برش

قیچی در اندازه های مختلف و فرم های متفاوت می باشد از انواع آن میتوان قیچی گلدوزی، قیچی نخ چین ، قیچی برش ، قیچی گرد بر، قیچی لبه زیگزاگ و بشکاف را نام برد.

قیچی سر کج

قیچی مخصوص گلدوزی دارای فرم سر صاف و سر کج است و قسمت برنده ی آن نیز کوتاه است و برای بریدن دالبرها و سوراخ کردن شبکه هایی که در سطح کار دوخته می شوند به کار میروند.

قیچی نخ چین دستی

زمانی که نخ دوخت در قسمت روی پارچه باقی می ماند باید توسط نوعی قیچی مخصوص این نخ را از بن چید.

قیچی برش

قیچی برش شامل دونوع قیچی برش کوچک و قیچی برش ضخیم می باشد.

قیچی برش کوچک برای برش تکه های کوچک پارچه وشکافتن درزها ودوخته های ظریف استفاده می شود.

قیچی برش ضخیم صاف نیست بلکه دارای خمیدگی قابل ملاحظه ای است تیغه ی این قیچی روی برش صاف قرار می گیرد.

قیچی گردبر

قیچی گرد بر با کاتر مدور (چرخان):

برش پارچه با کاتر مدور انجام می شود. این برش از مدرن ترین روش های برش پارچه است. کاترها اندازه های متفاوت موجود می باشند. از سایز بزرگ آن برای برش چند لایه پارچه به طور همزمان استفاده می شود. برای برش پارچه با این نوع قیچی احتیاج به یک تخته برش (تخته مت Mat) و همچنین خط کش می باشد.

قیچی لبه زیگزاگ

لبه قیچی به فرم زیگزاگ است ومورد استفاده آن برای تمیز کردن جادرزها وجلوگیری از ریشه شدن پارچه است.

قیچی لیزر

این قیچی دارای یک باتری است که با روشن شدن آن یک خط مستقیم ایجاد می کند که برای برش راست روی پارچه استفاده می شود.

بشکاف

برای شکافتن درزها و گاه جهت بازکردن سوراخ جادکمه به کار می رود. هنگام استفاده کردن از این وسیله باید دقت کرد . زیرا ممکن است باعث سوراخ کردن پارچه گردد.

انواع اتو

اتو خشک

این مدل از اتو، معمولیترین نوع آن به شمار می رود. حتماً قبل از شروع به کار حرارت اتو را امتحان کنید. این کار راروی تکه پارچه ای بی مصرف از همان جنس مورد نظر انجام دهید.

اتو بخار

در اتوهای بخار، مخزن میانی جهت ریختن آب وجود دارد. اتوی بخارچروک ها را به آسانی برطرف می کند. پس از اتمام کار، آب اتو را خالی کنید.

اتوبخار

اتو بخارمخزن دار

اتو سرد

پس از استفاده از اتوی بخار از اتوی سرد استفاده می شود. این عمل سبب می شود تا بخار به سرعت از روی پارچه از بین برود و پس از خشک شدن، پارچه اتوی خود را حفظ کند.

تخته اتو کشی ولولورت

اتو کشی سوزن دوزیهایی که بر روی پارچه مخمل انجام میگیرد : در مورد پارچه های مخمل از صفحه مخصوص اتو کشی استفاده می شود . این وسیله عبارت است از صفحه ای فلزی یا چوبی که بر روی آن تعداد بیشماری سوزن با فاصله های بسیار کم تعبیه شده است.

میز اتو

برای اتو کردن می توانید از میز اتوی قابل حمل و نقل و پایه دار استفاده کنید یا سطح میز معمولی را با دو لایه پتو ی ضخیم بپوشانید و به عنوان میز اتو استفاده نمایید . قرار گرفتن پایه میز در هرشیار ، ارتفاع میز از زمین را تغییر می دهد. روی میز اتو تکه ای پارچه سفید نخی پهن کنید و هر دفعه پس از چند بار استفاده ، روکش را بشویید.

میز کار

این میز متناسب با قد کاربر در ارتفاع های مختلف تنظیم می شود که ارتفاع استاندارد آن بین 80 تا 85 سانتی متر می باشد.

انواع نخ

نخ های مورد استفاده در چهل تکه دوزی :

۱- نخ کتان یا دمسه: معمولی ترین آنها نخهایی است که به صورت کلافهای کوچک به نام دمسه DMC در بازار عرضه میشود. این کلاف ها از یک رشته نخ 6 لا تشکیل شده اند و رنگ بندی آنها بسیار متنوع بوده و کار کردن با آنها بسیار ساده است. این نخ بدون پرز بوده و دارای برق و جلای خاص و رنگ ثابت می باشد.

۲- نخ ابریشم و خامه ابریشمی : ابریشم نیز به دو صورت عمامه یا کلاف (تابیده و نتابیده) در بازار عرضه می شود. عمامه ابریشمی معمولا ضخامت نسبتا زیاد و حالت تابیده ای دارد و بیشتر برای حاشیه دوزی و بافت کروش استفاده میشود . کلاف های ابریشمی هم به صورت کلاف های کوچک و هم به صورت ابریشم خام (این نوع نخ ابریشم مخصوص ابریشم دوزی است) در بازار عرضه می شود .

۳- نخ پشمی : این الیاف یا به صورت کلاف کاموا و یا به صورت الیاف خام در بازار عرضه میشود. معمولاً در سوزن دوزی از الیاف پشم تابیده نشده (نتابیده) کم استفاده می شود.

۴- نخ پنبه ای: از پیچ خوردن ریز الیاف های پنبه ای نخ پنبه ساخته می شود، درجات زیادی از کیفیت نخ پنبه وجود دارد بهترین نخ پنبه ای ، الیاف پنبه منسوج بسیار بلند مصری هستند. ویژگی های نخ پنبه ای مقاومت بالا، براقیت متوسط ، این الیاف مناسب کوک زدن و درز گیری است.

انواع پارچه مناسب چهل تکه دوزی

تترون: یکی از الیاف پلی استری است که دارای سطحی صاف و بدون دندانه است.

کتان: پارچه ای که از الیاف نرم و بلند ساقه کتان ساخته میشود.

پلی استر: جزو الیاف مصنوعی است.

مخمل: پارچه‌های نخی که دارای پرزهای لطیف و خوابیده است.

جیر: نوعی چرم بسیار نازک است و از خصوصیات آن می توان به دوام بسیار زیاد، انعطاف پذیری مناسب و زیبایی اشاره کرد.

پشمی: این دسته از الیاف از پوشش حیوانات مختلف بدست می آیند با توجه به این که این الیاف از چه حیوانی تهیه شده به نامهای مختلفی میباشند مانند گوسفند مرینوس، پشم لاما و موی بز

ترگال: جزو الیاف پلی استری می باشد.

پارچه های مصرفی دیگر عبارتند از: پارچه هایی از جنس های پرند - تافته - اطلس - ماهوت - نمد - تترون - کتان - چلوار - پوپلین و نخی .

فصل دوم

آشنایی با دوخت های پایه مناسب چهل تکه دوزی

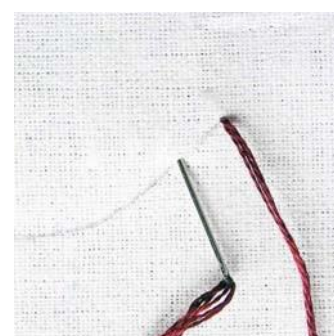
دوخت های پایه مناسب چهل تکه دوزی

شلال ساده

این بخیه بر روی خط صاف و یا منحنی کار می شود و برای دوختن شاخه گل و برگ بر گهای داخل برگها بکار می رود و یا برای پوشاندن یک سطح باز با ردیف های متعدد.

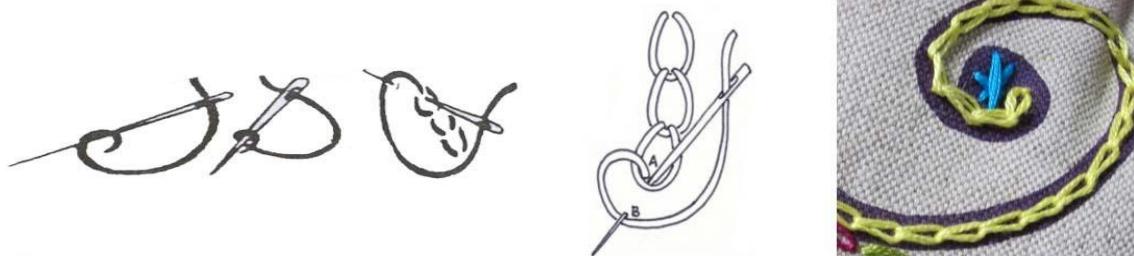

بخیه: این نوع دوخت بر روی خط صاف و منحنی به کار می رود.

زنجیره ساده

از بالا به پایین زده می شود سوزن را از زیر پارچه بیرون آورده و با انگشت شست قسمت چپ زیر سوزن را به صورت حلقه نگهدارید.

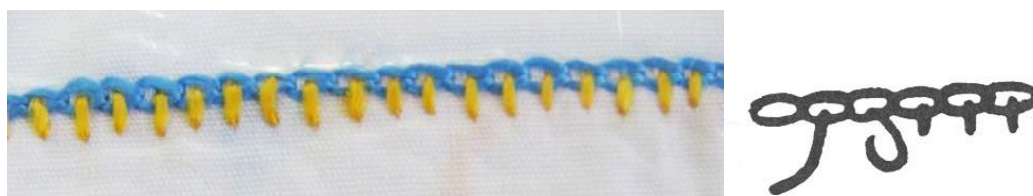
بخیه زنجیره با بست افقی

پس از دوخت زنجیره ساده، با نخ به رنگ دیگر در محل تقاطع دو زنجیره بست هایی افقی می زنیم. دوخت زنجیره برجسته تر و دارای جلوه بیشتری خواهد بود.

بخیه زنجیره با بست عمودی

ابتدا یک خط زنجیره ساده دوخته، با نخ به رنگ دیگر از وسط هر زنجیره بستی عمودی می زنیم.

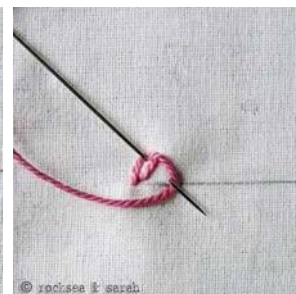
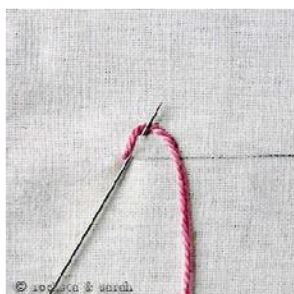
زنجیره باز

این نوع دوخت نوعی زنجیره است با این تفاوت که از یک طرف زنجیره باز است و از طرف دیگر بسته می باشد.

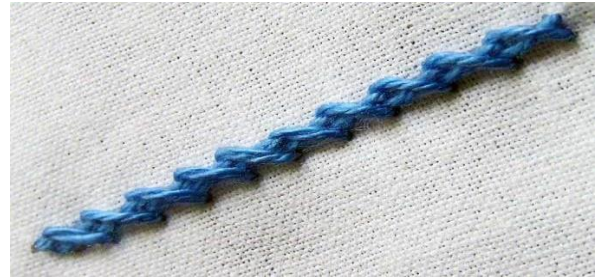
زنجیره هفت و هشت

این نوع دوخت مانند زنجیره ساده است با این تفاوت که زنجیره ها را یک در میان از چپ به راست به طور یک نواخت می زنیم.

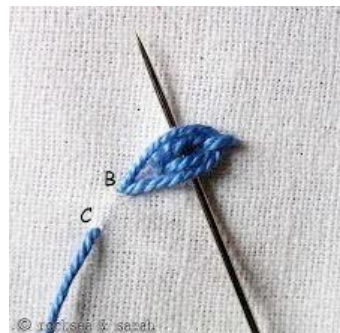
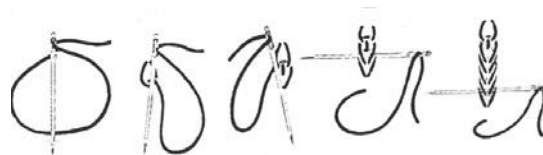
زنجیره پیچ

این نوع دوخت به صورت حلقه دوخته می شود به طوری که از طرف باز یک پیچ ایجاد می شود.

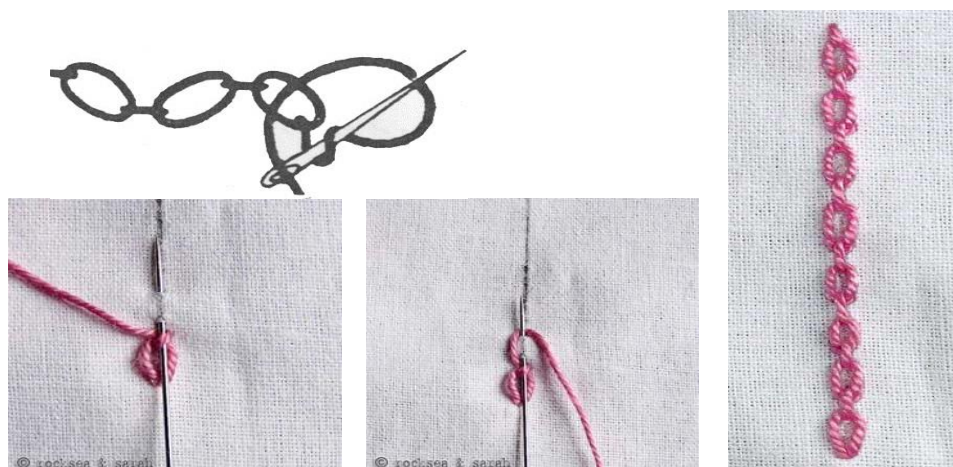
زنجیره گیسو

با یک شلال عمودی شروع می شود سپس سوزن را از میان شلال رد می کنیم طوری که نخ زیر شلال قرار گیرد در ضمن از پارچه هم به سوزن گرفته نشود. سپس دوخت را طوری ادامه می دهیم که هر بار سوزن را در پارچه فرو می کنیم از داخل حلقه قبلی رد شود.

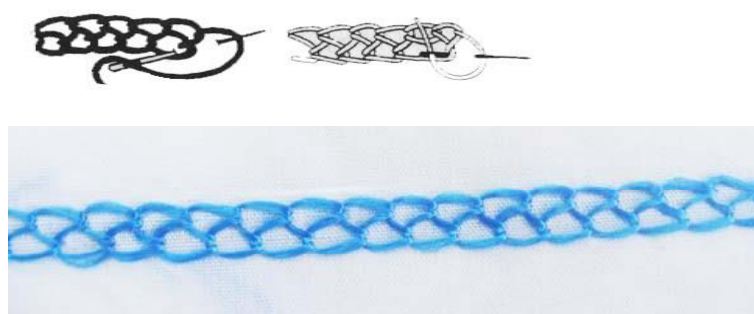
زنجیره حلقوی

همانطور که در شکل دیده می شود بخیه همراه با حلقه زنجیره با هم ایجاد می شود.

زنجیره دابل

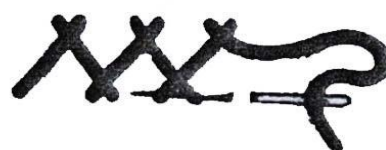
برای حاشیه های پهن بکار می رود دوخت آن مانند زنجیره معمولی است با این تفاوت که محل دوخت هر بار در جهت راست و چپ تغییر میکند. البته باید دقت کنیم زمانی که سوزن را در سمت راست طرح فرو می بریم نخ حلقه شده هم در طرف راست باشد و اگر سوزن را در طرف چپ طرح فرو می بریم. نخ حلقه شده باید در طرف چپ قرار گیرد.

شناسایی اصول دوخت زیگزاگ

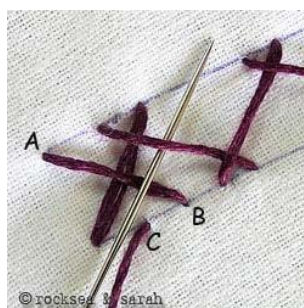
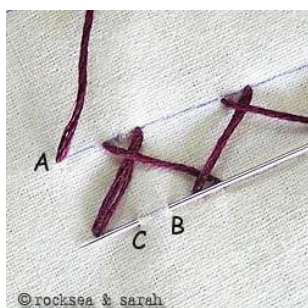
دوخت زیگزاگ

دوخت زیگزاگ: زیگزاگ همیشه بین دوخط موازی انجام می گیرد. سوزن هر بار از سمت راست داخل و از سمت چپ خارج می گردد

زیگزاگ دوبل

ابتدا ردیف زیگزاگ ساده را می دوزیم سپس بین آنها یک ردیف دیگر تکرار می شود. به طوری که زیگزاگ دوم از زیر زیگزاگ اول عبور کند.

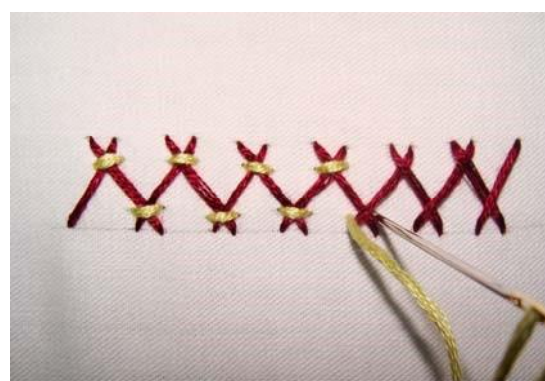
زیگزاگ ماریچ

یک زیگزاگ ساده دوخته و با نخ رنگ دیگری از زیر زیگزاگ ها به صورت ماریچ عبور دهید.

زیگزاگ با بست عمودی و افقی

ابتدا زیگزاگ ساده بدوزید سپس با نخ رنگ دیگر در محل تقاطع دو خط زیگزاگ شلال های عمودی و افقی بزنید . دوخت زیگزاگ برجسته تر و دارای جلوه بیشتری خواهد بود.

زیگزاگ فشرده

زیگزاگ ها در این نوع دوخت پشت سر هم بدون هیچ فاصله ای دوخته می شوند.

دوخت زیگزاگ درهم

ابتدا یک زیگزاگ دوخته و زیگزاگ دوم را وسط زیگزاگ اول می دوزیم و این دوخت را تا آخر ادامه می دهیم.

زیگزاگ تزئینی

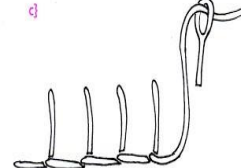
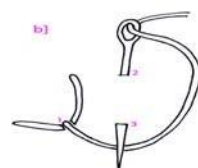
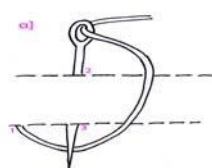
یک زیگزاگ ساده دوخته وبا نخ رنگ دیگری به صورت بعلاوه بدوزید.

شناسایی اصول انجام انواع دوخت های پتویی (دندان موشی)

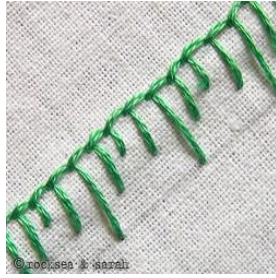
دندان موشی ساده

در این بخیه از چپ به راست کار می شود. سوزن را از زیر پارچه بالا می آورید درحالی که نخ را در زیر انگشت شست دست چپ نگه می دارید تا یک گره ساخته شود. سپس سوزن را از زیر پارچه و برروی نخ گره خورده بالا بیاورید و این کار را تکرار کنید.

دندان موشی درجه ای

بخیه ها به اندازه های مختلف و نسبت های گوناگون زده می شود.

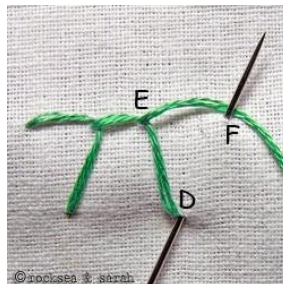
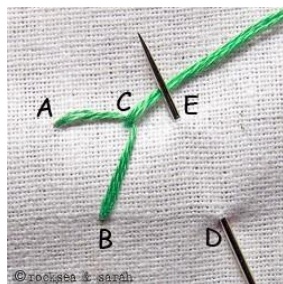
دندان موشی کوتاه و بلند

بخیه ها به ترتیب یک کوتاه و یک بلند زده می شود.

دندان موشی بسته

بخیه ها را بطور مایل ابتدا به یک طرف و بعد به طرف عکس آن بدوزید تا آنها در قسمت راس با هم تلاقی کنند. بدین ترتیب یک مثلث تشکیل می شود.

دندان موشی

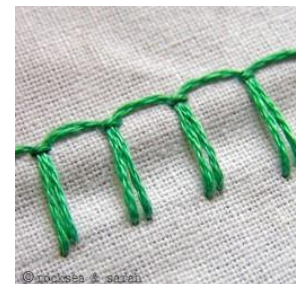
بست سه تایی

بخیه ها را بطور مایل ابتدا به یک طرف بعد در وسط و بعد از آن به طرف عکس آن بدوزید تا آنها در قسمت راس با هم تلاقی کنند. بدین ترتیب دو مثلث کوچک تشکیل می شود.

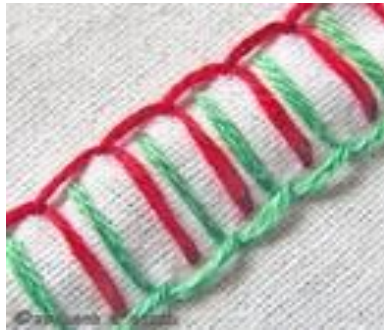
دندان موشی دابل

دوخت دندان موشی دابل را می توانید به صورت دوتایی کنار هم بدوزید.

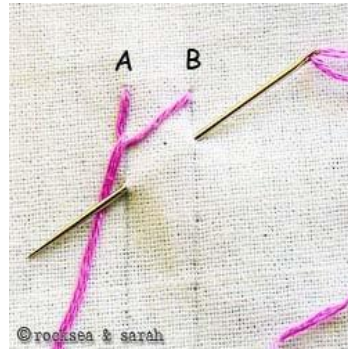
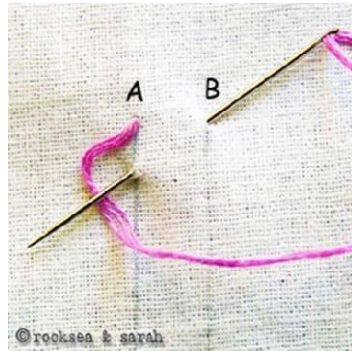
دندان موشی نردبانی

دوخت دندان موشی نردبانی را می توانید به صورت دوردیف مقابل هم و نیز چند ردیف زیر هم بدوزید.

دندان موشی مورب

در این نوع دوخت بخیه های دندان موشی به صورت مایل زده می شود

فصل سوم

آشنایی با مفهوم رنگ و کاربرد چرخه رنگ در چهل تکه دوزی

فهم رنگ در چهل تکه دوزی

فهم اصول پایه تئوری رنگ یک ضرورت مهم در طراحی یک پروژه چهل تکه دوزی موفقیت آمیز خواهد بود حتی یک طرح ساده با انتخاب های رنگ مناسب تاثیر شگرف در نتیجه نهائی کار خواهند داشت.

رنگ های اصلی

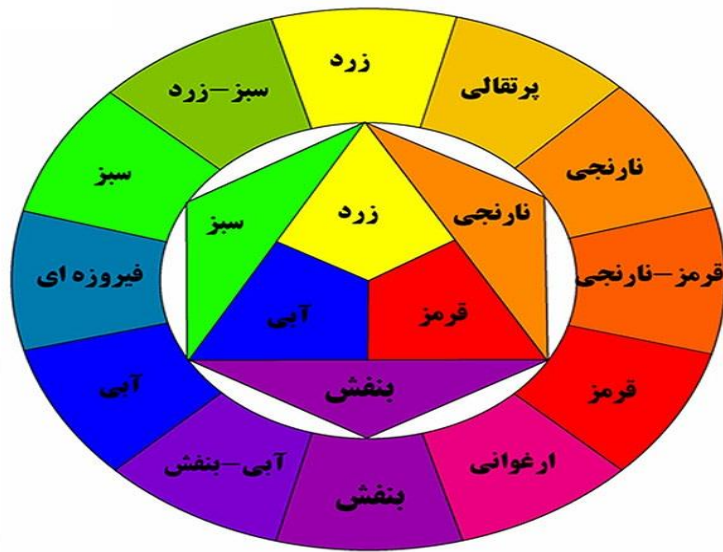
سه رنگ اصلی قرمز ف زرد و آبی ، در کنار هم چرخه رنگ اصلی را ایجاد می کنند.

رنگ های فرعی یا ثانوی

وقتی دو تا از رنگ های اصلی ترکیب می شوند رنگ های فرعی یا ثانوی را ایجاد می کنند، مثلا قرمز و زرد رنگ نارنجی را ایجاد می کنند، زرد و آبی رنگ سبز و آبی و قرمز رنگ بنفش را تولید می کنند.

رنگ های ترکیبی

زرد - نارنجی ، قرمز - نارنجی ، قرمز - بنفش ، آبی - بنفش ، آبی - سبز و زرد- سبز، این رنگ ها از ترکیب یک رنگ اصلی با یک رنگ فرعی بوجود می آید و در میان دو رنگ تشکیل دهنده خود قرار می گیرند.

در چرخه ی رنگ. رنگ ها به دو دسته ی کلی تقسیم می شوند. رنگ های گرم و رنگ های سرد. رنگ های سرد همگی دارای رنگ مایه آبی هستند و رنگ های گرم همگی از ته مایه قرمز و نارنجی و زرد بوجود می آیند.

رنگ مایه ها

خالص ترین حالت رنگ را به نام رنگ مایه می شناسیم که با ترکیب شدن آن با سفید و مشکی و خاکستری طیف گسترده ای از رنگ ها تشکیل می شود. تینت یا روشن از ترکیب رنگ مایه با رنگ سفید ایجاد می شود. سایه ها از ترکیب رنگ مایه با خاکستری و تون ها از ترکیب رنگ مایه با سیاه ایجاد می شوند.

رنگ های خنثی

رنگ های خنثی مثل سفید مشکی خاکستری سرمه ای خاکی قهوه ای و سایه های بیشتر این رنگ ها در چرخه رنگ اصلی وجود ندارد و به نوعی از طبیعت الهام گرفته شده اند.

هارمونی رنگ ها

رنگ ها هارمونی های بیشماری دارند اما در این جا ما پنج هارمونی اصلی که در چهل تکه کاربرد بسزایی دارند را بررسی می کنیم که شما با استفاده از آن ها می توانید طرح های متفاوتی را داشته باشید و از همنشینی زیبای رنگ ها در کنار یکدیگر لذت ببرید. یادگیری این هارمونی ها برای آموزش چهل تکه دوزی با دست ضروری می باشد.

مونوکروم یا تک رنگ

این رنگ ها سایه هایی از یک رنگ واحد هستند. مثل رنگ شیری خردلی و خاکی که همگی سایه های رنگ زرد هستند و در کنار یکدیگر ترکیب جالبی ایجاد می کنند.

رنگ های مکمل

یکی از بهترین ترکیب بندی ها در چهل تکه دوزی استفاده از رنگ های مکمل در کنار یکدیگر هستند. رنگ های مکمل در چرخه ی رنگ در روبروی یکدیگر قرار دارند. اما گاهی اوقات شاید بودن این رنگ ها در کنار یکدیگر بصورت رنگ مایه خالص اذیت کننده باشد. در این حالت بهتر است از سایه های مختلف یکی از آن ها یا هردوی آن ها استفاده شود. بطور مثال بجای استفاده از زرد خالص و بنفش میتوان از رنگ خردلی و بادمجانی استفاده کرد.

رنگ های مشابه

در چرخه ی رنگ به سه رنگی که در کنار یکدیگر قرار دارند رنگ های مشابه گفته می شود که نباید آن را با مونوکروم ها اشتباه گرفت. در این ترکیب نیز می توان یک رنگ را به صورت شفاف و با تاکید بیشتر استفاده کرد و از تون های متفاوت دو رنگ دیگر با تاکید کمتر بهره گرفت.

رنگ های سه گانه

رنگ هایی هستند که با فاصله ی سه تایی در چرخه رنگ قرار دارند و ترکیب بندی بسیار جسورانه و شادابی را ایجاد می کنند و میتوانند چهل تکه بسیار متفاوت را ایجاد کنند. مانند رنگ های مکمل ممکن است استفاده ی مستقیم از تمام این رنگ ها در کنار هم انتخاب مناسبی نباشد و بهتر از آن سایه های مختلف آن ها استفاده شود.

رنگ های خنثی

رنگ های خنثی نقش بسیار مهمی در در چهل تکه دارند و ترکیب کردن و ست کردن آن ها با رنگ های دیگر به سادگی امکان پذیر است. این رنگ ها می توانند در چهل تکه شما تعدیل ایجاد کرده و حتی از براق بودن رنگ های دیگر بکاهند و مسیر شما را برای ایجاد هارمونی زیبا هموار کنند.

فصل چهارم

آشنایی با چهل تکه دوزی، انواع آن و روش کار

چهل تکه دوزی، خاتمی دوزی (لندره دوزی)

چهل تکه دوزی در ایران به نام های مختلفی شناخته می شود از جمله خاتمی دوزی، لندره دوزی و گاهی هم با عنوان تکه دوزی از آن یاد می شود. آنچه که از اسناد و مدارک محدود بر می آید بیانگر این است که چهل تکه دوزی مخصوصاً زمانی که با آجیده دوزی یا مطلسه دوزی همراه باشد در گروه رودوزی های سنتی ایران جای می گیرد.

اصطلاح رودوزی یا روکاری (Embroidery) به هنری گفته می شود که طی آن نقوش مختلف بر روی پارچه های بدون نقش از طریق دوختن یا کشیدن قسمتی از نخ های تار و پود پارچه به وجود می آید. هر چند که زمان پیدایش رودوزی که در آغاز برای تزئین البسه بوده دقیقاً مشخص نیست اما اسناد و مدارک موجود و نمونه های به دست آمده حکایت از رواج رودوزی ها در دوران ایران باستان دارد. این نوع دوخت از دوران گذشته در ایران رایج بوده با این حال تاریخ مشخصی برای پیدایش آن در دست نیست، اما آثار باقی مانده در موزه های ارمیتاژ لنینگراد و مترو پولیتن و موزه ی ایران باستان حکایت از رواج خاتمی دوزی در دوره ی سلجوقی دارد .

به طور کلی این کار در ایران در زمانهای متفاوت رایج بوده به طوری که قطعات مختلف پارچه با مهارت هر چه تمامتر و با توجه به هماهنگی کامل رنگ ها در کناریکدیگر دوخته می شدند و روی بخیه ها را هم با گل دوزی های ابریشمی (آجیده دوزی) زیبا می ساختند. این کار زحمت زیادی داشته و افراد در ازاء آن در گذشته دستمزد دریافت می کردند.

در این زمینه از محمد علی جمالزاده در کتاب گنج شایگان نقل است که:

خاتمی دوزی سابقاً در ایران بسیار رواج داشته و امروزه روز به روز از میان می رود و آن عبارت است از مقداری خرده پارچه های مختلفه اللون و مختلفه الشكل که از روی استادی طوری پهلوی یکدیگر دوخته می

شود که شباهت کامل به شال های کشمیر پیدامی کند و بخیه دوزی ها را نیز باگلدوزی های ابریشمی ملمون می پوشانند و یک قطعه پنج تا شش ذرعی این نوع کار ۵۰ تا ۶۰ تومان قیمت دارد و بعضی پرده ها را از ۱۰۰ تا ۲۵۰ و یک زین پوش را از ۲۰ تا ۱۲۰ تومان می فروشد.

بنابر این بر اساس اسناد محدودی که در دست است ملاحظه شد که چهل تکه دوزی در ایران رواج داشته اما اینکه دقیقاً به چه زمانی بر می گردد و در گذشته دقیقاً به چه صورتی انجام شده اطلاعات مشخصی در دست نیست. تنها می توان به این نکته اشاره کرد که این کار در ایران موارد استفاده ی مختلفی داشته که عبارتند از رویه لحاف، رویه کرسی، رختخواب پیچ، سجاده، رویه پشتی، رو قوری، رو تختی، کوسن، پشتی، رو مبلی، پرده های مختلف، بقچه سوزنی و تابلوهای تزئینی ... همچنین مراکز اصلی که در ایران این دوخت را انجام می دادند، عبارتند از رشت، اصفهان، یزد، تبریز، کاشان، کردستان، و آذربایجان غربی که امروزه هیچ اطلاعاتی پیرامون این آثار در این مراکز وجود ندارد.

تکه دوزی

روش های تکه دوزی

۱) روش ساده

۲) روش معرق

۳) روش ضخیم دوزی و برشی

۴) روش نمدی

۵) روش مرصعی

روش ساده

این دوخت معمولاً به دوخت قطعات ریز و درشت و رنگارنگ پارچه های مختلف به یکدیگر اطلاق می شود. این قطعات معمولاً از انواع پارچه های: ساده، گلدار، چهارخانه، محرماتی، خالدار تهیه می شود و نام چهل تکه نیز به معنای استفاده از تکه های مختلف در تعداد زیاد بر روی این هنر دستی نهاده شده است، تکه های پارچه عموماً به شکل: مربع، مثلث ریز و درشت و لوزی بریده و از پشت با کوک به یکدیگر وصل می شوند و سپس به وسیله دوخت های ریز به هم دوخته و محکم می گردند.

روش معرق

در این روش هنرمند پس از طراحی و نقش پردازی روی زمینه، کاردهای معین روی زمینه را، از زمینه جدا و به اندازه-ی آن از رنگ دیگر زمینه بریده و جایگزین می نماید و با دقت زیاد در ایجاد هماهنگی رنگ ها و محاسبه و برش روی بخیه ها را قیطان گذاری نموده و ضمن بست، دوخت های تزئینی دیگری را برای جلوه بخشیدن خاص به دوخت به کار می برد.

روش ضخیم دوزی و برشی

در این روش گاهی از ۵ یا ۶ لایه از پارچه ها با رنگ های متفاوت استفاده می شود. ابتدا طرح را روی زمینه پیاده نموده بعد با توجه به نقش زمینه قسمت هایی از لایه های رویی را می برند تا رنگ پارچه ی زیرین نمایان شود. در مورد طرحی که یک نقش اصلی در مرکز دارد باید لایه ها را پیش از شروع به دقت تنظیم کرد.

روش نمدی (فوتر)

نمد هیچ وقت سائیده و ریش ریش نمی شود و نیازی به برگرداندن کناره های آن نیست. قطعات را سنجاق کرده و با بخیه لغزنده به زمینه می دوزند. تکه دوزی نمد را هنگام دوختن می توان با چند قطره چسب نگه داشت. البته جنس زمینه را باید از پارچه ای ضخیم انتخاب کرد تا با جنس نمد تناسب داشته باشد، نخ پشمی الوان برای برودری دوزی مناسب بوده و می توان این دوخت را با دوخت های دیگر همراه نمود.

روش مرصعی

در این روش دوخت، هنر مند تکه دوز، پدیده ی خودش را با سنگ دوزی، مروارید دوزی، منجوق دوزی، زَغَره دوزی همراه می سازد که این لندره دوزی را لندره دوزی مرصعی می گویند.

آجیده دوزی

آجیده دوزی یعنی دوخت ریز و ظریف بر روی پارچه ای دولایه با لایه ی نازکی از پنبه یا بهتر است بگوییم آجیده دوزی نوعی از رودوزی های معروف ایرانی است که سبک خاص خود را دارد و در کرمان این نوع دوخت محبوب تر است.

آجیده دوزی ریشه ی عمیقی در هنرهای سنتی ایران دارد. قدیمی ترین مدرک مربوط به این هنر، مربوط به زمان هخامنشیان است به این علت که قسمت زیرتسمه های تیردان های عصر هخامنشی با یک لایه پارچه پنبه دوزی شده بوده و آستر داده می شد تا سنگینی وزن آن باعث آزار شانه ی فردی که آن را حمل می کند نشود.

از آن دوران به بعد نمونه های متعددی در حجاری های دوران اشکانی و ساسانی به چشم خورده و همچنین در دوره ی اسلامی تا زمان صفوی این دوخت از رواج نسبی برخوردار بوده که در این دوران و همچنین در زمان حکومت های افشاریه، زندیه و قاجاریه هنرمندان آجیده دوز برای رویه ی پارچه قلمکار نقشی ریز انتخاب می کردند و آن را آجیده دوزی می کردند، این نوع دوخت اغلب برای تزیین رو بالشی، لحاف، رو تختی، البسه، کلاه های درویشی، بقچه سوزنی نوعی زیرانداز است که در زمان های گذشته وقتی به حمام می رفتند با خود حمل می کردند و می برند و بعد از حمام برای پوشیدن لباس ها آن را زیر پای خود می انداختند تا آب چکه نکند و سر نخورند، سجاده، روانداز و نیز از دیگر کاربردهای آجیده دوزی است. همچنین نقوش مختلفی توسط این دوخت روی پارچه ایجاد می شود.

با روی کار آمدن در حال حاضر پارچه هایی از جنس بارانی که در داخل آن پشم شیشه گذاشته شده با چرخ های کامپیوتری گلدوزی شده، در بازار آماده به فروش می رسد که می توان از آن استفاده کرد.

ولی در بعضی نقاط و کشورها مثل تاجیکستان هنوز هم برای تهیه لباس زمستانی، پالتوهای بلند که داخل آن با دست پنبه دوزی شده است، استفاده می شود که این پالتوهای بلند بسیار گرم و زیباست و بیشتر طرفداران آن میانسالان و پیر مردها هستند که در فصول سرد مانند زمستان از آن استفاده می کنند.

تکنیک های آجیده دوزی

روش ساده بدون لایه وسط

ابتدا طرح را که از قبل روی کاغذ کشیده با چرخ خیاطی بدون اینکه سوزن آن را نخ کنیم ، سوراخ سوراخ می کنیم. پارچه رویه را روی سطح صافی پهن کرده و پارچه آستری را بر پارچه رویی بخیه می زنیم. کاغذ را بر آستری قرار داده و با پودر زغال یا گچ ، نقش را بر آن انتقال می دهیم. سپس با سوزن و نخ های پنبه ای بی رنگ و کوک های کوتاه ، طرح های روی آستری را به آستر و رویه می دوزیم.

در این دوخت گاهی به جای نخ پنبه ای ، از نخ های ابریشمی الوان استفاده می کنند.

آجیده دوزی لایه دار

ابتدا پارچه رویه را روی سطح صافی پهن کرده و لایه پنبه را روی آن قرار می دهیم. آن ها را به هم کوک زده و پارچه آستری را روی لایه ای پنبه ای پهن می کنیم و سه لایه را با سوزن به هم می دوزیم. سپس با فاصله لایه ها را کوک زده ، نقش پردازی کرده و شروع به دوخت می کنیم.

پنبه دوزی به دو صورت دستی و داخل قاب یا کارگاه انجام می شود. اگر از قاب استفاده کنیم ، ابتدا باید بالا و پایین پارچه را به نوارهای قاب دوخته و با کوک زدن پارچه را محکم کنیم تا در حین کار پارچه در اثر کشیدن شل نشود.

در پنبه دوزی دوخت به صورت کوک زدن های کوتاه انجام می شود و به دو طریق می توان این دوخت را انجام داد . یکی به روش دوخت جداگانه است ؛ به این صورت که ابتدا سوزن را به پایین فشار می دهیم تا از هر سه لایه عبور کند و سپس سوزن را به طرف بالا برگردانده و کوک هایی به فاصله و اندازه مساوی می زنیم. نکته قابل توجه این است که برای تنظیم فاصله دوخت همیشه یک دست باید زیر پارچه باشد.

در روش دیگر به این صورت است که با سوزن دو یا سه کوک یک اندازه گرفته و سپس از پارچه بیرون آوریم. برای این دوخت ، از سوزن های بلند استفاده می شود.

آجیده دوزی لایه دار با رویه تکه دوزی یا چهل تکه دوزی

نقوش در این نوع آجیده دوزی به مرور زمان پیشرف کرده است. در اوایل قطعات به طور درهم و بدون فرم خاصی طراحی می شدند اما بعدها استادان این هنر ، با برش قطعات به صورت یک فرم و منظم طراحی خاصی را در این زمینه ایجاد کردند.

به مرور زمان مشخص شد که در تمام طرح های زیبای مدل موزاییک از مدل شش گوش استفاده شده است. در طرح های بعدی از برش هایی به اشکال مختلف ، در رنگ های متضاد تیره و روشن استفاده شد که به این ترتیب جلوه زیباتری به آن بخشید. پیشرفت دیگری که در طراحی آن حاصل شد ، طرح های دو تکه ای بود که در آن برش ها به صورت مورب ، مربع و مستطیل می باشد.

آجیده دوزی به شیوه برجسته

در این نوع پنبه دوزی از دو لایه پارچه استفاده می شود ولی لایه داخلی ندارد. این نوع پنبه دوزی به دو شیوه دوخته می شود ؛ یک روش به این ترتیب است که در آن خطوط طرح را دوخته و بعد داخل آن را با پنبه پر می کنند تا برجسته شود. روش دیگر به این شیوه است که خطوط طرح را در دو خط دوخته و پس از آن ، از داخل کانال ها ، نخ پرک و یا نخ کلفت پشمی رد می کنند تا خطوط برجسته شود.

ابتدا باید پارچه آستری را با پارچه رویه بهم کوک زده ، نقش مورد نظر را بر روی آستری کشیده و سپس خطوط طرح را با هر دو پارچه می دوزیم. وقتی تمام طرح کاملاً دوخته شد ، داخل آن را با پنبه پر می کنیم. برای پر کردن کار باید سوراخ ورودی کوچکی در آستری باز کرد و به آرامی پنبه را به کمک سوزن در داخل نقش فرو برد. باید دقت شود که عمل پر کردن نقش یکنواخت و مرتب انجام شود.

برای پنبه دوزی برجسته بهتر است از طرح هایی استفاده شود که از نقش های کوچک تشکیل شده اند ، زیرا بعد از اتمام کار زیبایی بیشتری نسبت به نقوش بزرگ دارند.

مناطق تولید آجیده و آجیده دوزی

این هنر در گذشته در استان های کرمان و خراسان رواج داشت ؛ امروزه بیشتر در کرمان به ویژه شهرستان ماهان و همچنین بعضی نقاط کشور از این نوع دوخت استفاده می شود.

انواع تکنیک های چهل تکه دوزی

۱- کندوی زنبور عسل (باغچه مادر بزرگ)

چهل تکه شش ضلعی، که شش ضلعی ها را می توانیم هم با دست و هم با چرخ بدوزیم. در واقع شش ضلعی هایی که کوچک هستند و دوخت آنها با چرخ مشکل است به وسیله دست دوخته می شوند. این چهل تکه به کندوی زنبور عسل یا باغچه مادر بزرگ معروف است که برای کاربرد های گوناگونی مانند دوخت رومیزی، کوسن، کیف، روتختی، توپ اسباب بازی و ... استفاده می شود.

وسایل مورد نیاز:

الگوی شش ضلعی

پارچه در طرح های مختلف

قیچی

نخ هم رنگ و سوزن

مداد یا خودکار پاک شونده

شروع کار

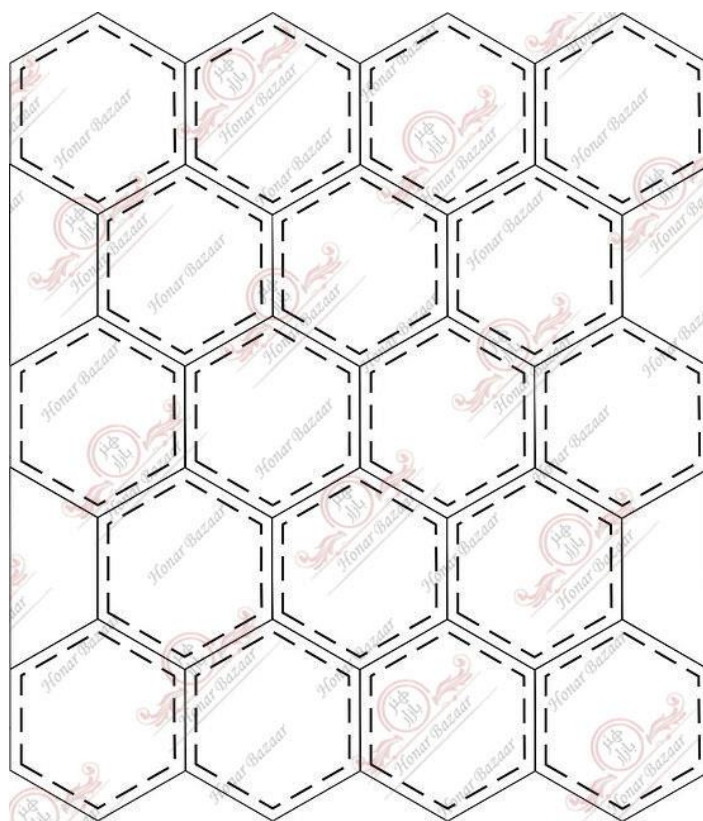
تعدادالگوها:

در این دوخت باید به تعداد شش ضلعی هایی که لازم دارید الگو تهیه کنید چون الگو تا مراحل آخر روی پارچه می ماند پس می توانید الگوها را از کاغذ A4 یا حتی روزنامه باطله برش بزنید.

روش تهیه:

اگر آموزش قبل را مشاهده کرده باشید ما الگوی یک شش ضلعی تکی را قرار داده بودیم، می توانید از آن الگو استفاده کنید و یا الگوی زیر را پرینت بگیرید که برای راحتی شما عزیزان در تهیه تعداد زیادی از الگوی شش ضلعی ها آماده کرده ایم.

خب پس در این مرحله به تعداد مورد نیاز شابلون کاغذی شش ضلعی تهیه کنید.

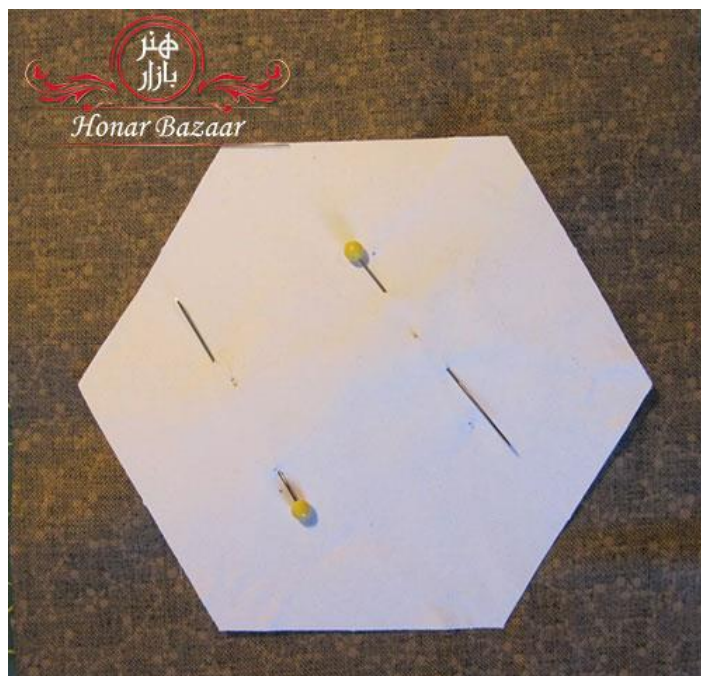
کدام شش ضلعی؟

همانطور که در الگوها مشاهده می کنید، هر الگو از دو شش ضلعی تشکیل شده است. الگوی بزرگتر (خطوط توپر) برای برش پارچه با زاپاس دوخت (حدود ۱ سانت) است و شش ضلعی کوچکتر (خط چین) (ها) اندازه نهایی شش ضلعی بدون زاپاس است. پس برای برش پارچه باید از شش ضلعی های بزرگتر استفاده کنید.

برش پارچه:

خب پس شابلون های شش ضلعی را روی پارچه سوزن بزنید و دورتادور شابلون (شش ضلعی بزرگ) را ببرید.

اگر از الگوی بالا استفاده می کنید، ابتدا الگو را به همین شکل که شش ضلعی ها به هم متصل هستند روی پارچه قرار دهید و وسط هر شش ضلعی یک سوزن بزنید، سپس پارچه و کاغذ را باهم از روی خطوط توپر برش بزنید.

برش دوم الگو

پس از برش، بدون اینکه الگو را از روی پارچه بردارید (الگو همچنان با سوزن به پارچه وصل باشد)، اضافی شابلون را از روی خط چین ها ببرید تا مانند تصویر زیر فقط شش ضلعی کوچک روی پارچه باقی بماند.

اتو کردن الگوها

حالا زاپاس ها را از لب به لب الگو به پشت برگردانده و با اتو پرس کنید.

کوک زدن

سپس برای اینکه زاپاس ها باز نشوند ابتدا چند کوک بزرگ دور تا دور بزنیید مخصوصا قسمت هایی که زاپاس ها روی هم آمده خوب محکم شود. فقط توجه کنید که کوک ها طوری باشد که بعدا راحت شکافته شود و همچنین دوخت فقط روی زاپاس باشد و کاغذ دوخته نشود.

در این مرحله همه شش ضلعی ها برای چیدمان نهایی آماده است.

چیدمان را مشخص کنید

براساس اینکه با تکه های شش ضلعی چه چیزی می خواهید تهیه کنید، چیدمان خود را مشخص کنید. شاید بخواهید شش ضلعی ها را به شکل یک گل کنار هم بچینید یا در خطوط افقی به هم بدوزید.

دوخت شش ضلعی ها به هم

به هر حال پس از مشخص کردن چیدمان باید آنها را به هم بدوزید یعنی دو ضلع شش ضلعی را از سمت روی پارچه، روی هم قرار دهید و به صورتی که در شکل می بینید لب به لب بدوزید.

مراقب باشید

همانطور که در تصویر می بینید باید دوخت شما بسیار به لبه نزدیک باشد در حدی که سوزن فقط از پارچه رد شود و حتی الگوی کاغذی را سوراخ نکند، این می تواند معیاری باشد از اینکه دوخت شما درست است یا نه.

در دوخت بعضی از اضلاع به هم، به دلیل دوخت اضلاع دیگر، نمی توانید آنها را روی هم بگذارید، پس باید در حالتی که کنار هم قرار دارند مانند تصویر زیر، دوخت را ادامه دهید.

چیدمان به شکل گل

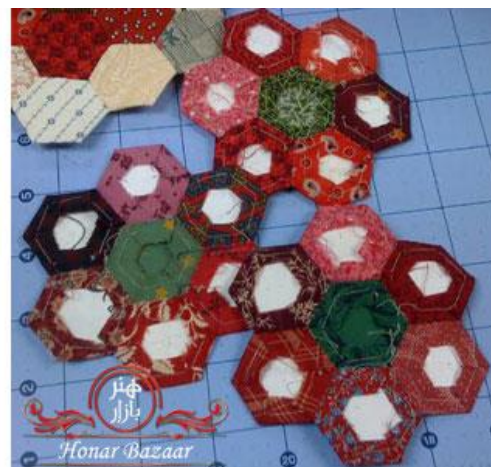
اگر بخواهید شش ضلعی ها به شکل گل چیده شوند همانطور که در دوخت با چرخ توضیح دادیم ، می توانید ابتدا یک ضلع از هر شش ضلعی را به شش ضلعی وسط بدوزید و بعد شش ضلعی های ردیف اول را به هم بدوزید.

پس از دوخت گل وسط، اگر بخواهید ردیف جدیدی به آن اضافه کنید، باید هر شش ضلعی بین دو شش ضلعی ردیف اول قرار گیرد.

در شکل زیر گل‌های آماده شده را از سمت پشت و رو می بینید. در شکل سمت راست می بینید که الگوها هنوز در شش ضلعی ها هستند.

خارج کردن الگوها

وقتی دوخت تمام شش ضلعی ها تمام شد، الگوها را از داخل شش ضلعی ها خارج کنید. اگر لازم شد می توانید آنها را پاره کرده بیرون آورید.

نمونه

پشت کار یک لحاف شش ضلعی که با دست دوخته شده قبل از آسترکشی در تصویر زیر دیده می شود.

توجه کنید

در کارهای بزرگ مثل لحاف ها یا وقتی که یک چیدمان خاص را می خواهید انجام دهید می توانید ابتدا یک نقشه چیدمان آماده کنید تا هنگام دوخت دچار اشتباه نشوید.

این چیدمان زیبا از روی نقشه تصویر بالا آماده شده.

چند نمونه برای ایده گرفتن

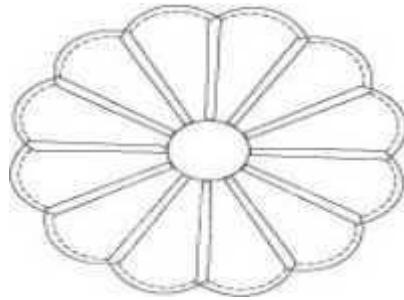
این هم چند کار بسیار زیبا با تکه های کوچک شش ضلعی. با یک چیدمان منحصر به فرد. به این نوع دوخت با دست با شش ضلعی های ریز، باغچه مادر بزرگ هم گفته می شود.

دوخت یک تابلو به روش دوخت چهل تکه شش ضلعی بادست

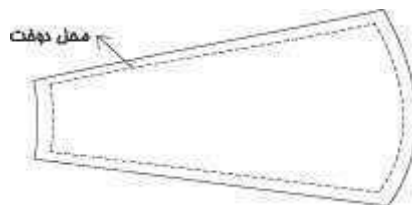

۲- گل لوتوس (گل نیلوفر یا بشقاب آلمانی)

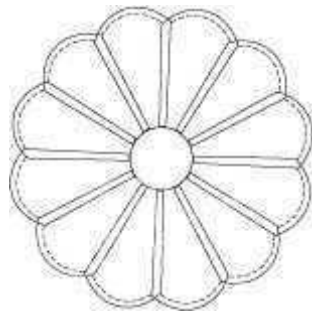

بشقاب رنگین

به سلیقه خودتان چند رنگ پارچه انتخاب کنید. الگو ۱ را بر روی پارچه‌ها گذاشته و ۱۶ عدد از آن بکشید و همان فاصله ۰.۷ میلی متر را برای برش جا بگذارید. تکه‌ها را دوتا دوتا به هم سنجاق کنید و به صورت بخیه به یکدیگر وصل کنید. سپس هر دو جفت را به هم وصل کنید و به هم ترتیب دو ربع دایره و در انتها دو نیم دایره را به هم بدوزید.

همه درزها را به یک طرف اتو کنید. شکل ۱

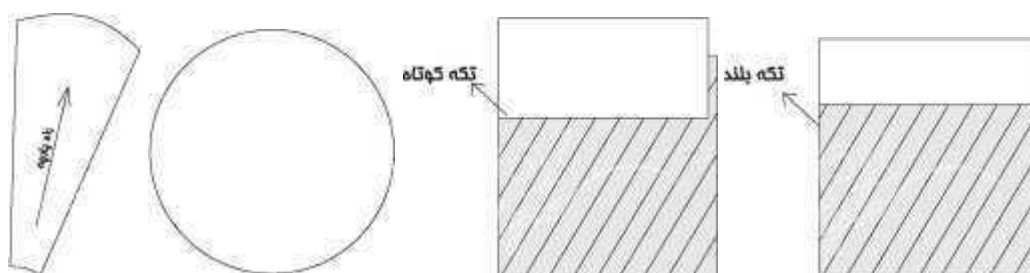
حالا روی لبه خارجی را از محل خط کشی با دقت کوک بزنید. سپس از محل کوک‌ها لبه کار را به سمت داخل برگردانید و اتو کنید. پارچه زمینه مناسبی را به ابعاد 40×40 سانتیمتر را انتخاب نموده، کار را به آن سنجاق کنید و لبه‌های خارجی را به زمینه پس‌دوز نمایید. شکل ۲

برای دوخت تکه وسط نیز از الگوی دایره استفاده کنید. الگو ۲ را روی پارچه گذاشته و دور آن را خط بکشید و به فاصله $7/1$ میلی‌متر از الگو پارچه را قیچی کنید. فاصله بین محل خط کشی تا لبه پارچه را کوک بزنید الگو را وسط آن قرار دهید و نخ کوک را بکشید تا لبه‌های به سمت داخل کار برگردد و روی آن را اتو بکشید و مقوا را از داخل آن بردارید.

دایره را روی مرکز کار گذاشته و با دقت به کار پس‌دوزی نمایید. کارتان را روی پشم شیشه و آستر پهن کنید و آن را با مطلسه‌دوزی تکمیل نمایید. جهت آماده‌سازی کوسن برای پشت کار شما به دو تکه پارچه به ابعاد 40×20 و 40×30 سانتیمتر نیاز دارید. لبه هر کدام از تکه‌ها را از یک طرف به سمت داخل برگردانید و روی آن را دوخت کنید. بر روی پشت کار اصلی ابتدا تکه بلند را و سپس تکه کوتاه را روی آن قرار دهید. تکه‌ها را به وسیله سنجاق به کار وصل کنید و دور آن را مغزی نمایید و یا به وسیله خودتان با وسایل تزئینی آن را تکمیل نمایید.

نمونه کار بشقاب آلمانی یا گل لوتوس (نیلوفر آبی)

دوخت گل چهار پر یا پنجره کلیسا

در ادامه دوخت یک نمونه کوسن با روش پنجره کلیسا آمده است. که می توان از این دوخت برای تهیه رومیزی، زیر بشقابی، روتختی، بالشت و... استفاده کرد.

لوازم مورد نیاز دوخت یک کوسن

پارچه زمینه ۱ متر
پارچه با رنگ متضاد ۰/۵ متر
سوزن و نخ هم رنگ
قیچی

روش کار

۱۶ مربع از پارچه زمینه به ضلع ۲۳ سانت ببرید.

۳۲ مربع از پارچه دوم به ضلع ۶ سانتی متر ببرید. با این تعداد مربع شما یک کوسن به ابعاد ۴۰*۴۰ سانتی متر خواهید داشت.

لبه های چهار طرف را کمتر از یک سانت تو بزنید.

گوشه های مربع را به سمت مرکز آورده و مثل پاکت نامه به آرامی تا کنید و قطرها را کامل با دست سردوز کنید. نباید خطها پرس شود بلکه باید حالت برجسته خود را داشته باشد.

نکته : مراقب باشید قطرها به پشت کار دوخته نشود .

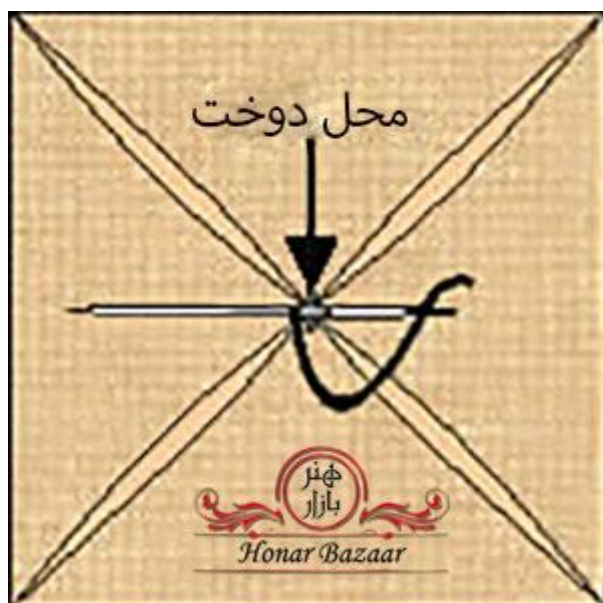
در مرحله اول تا کردن، باید شکل زیر را داشته باشید.

در مرحله دوم، دوباره گوشه ها را به سمت مرکز مربع آورده و نوک گوشه ها را به هم بدوزید. باز هم دقت کنید کار پرس نشود.

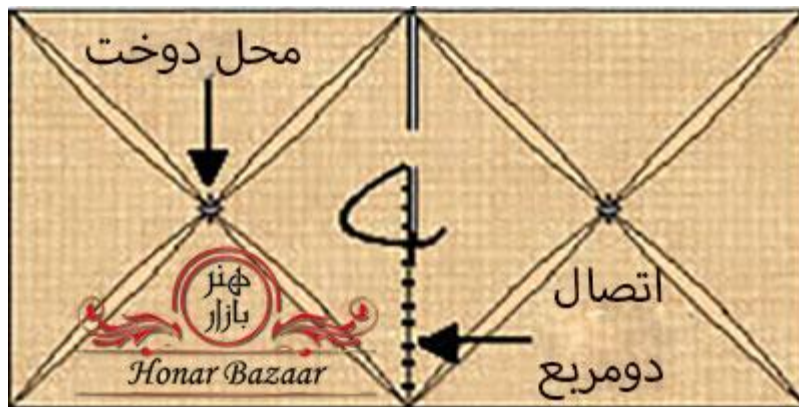

وقتی هر چهار گوشه را بدوزید، مانند شکل زیر می شود.

دو تا از مربع ها را که آماده کرده اید، از سمت یک ضلع به هم بدوزید.

دو مربع دیگر را هم به همین شکل به هم دوخته و سپس ۴ مربع را طوری به هم بدوزید که یک مربع بزرگتر داشته باشید.

مربع هایی را که از رنگ متضاد بریده اید باید روی مربع های زمینه قرار دهید. دقت کنید از هر ۴ مربعی که به هم می دوزید ۴ مربع جدید در وسط کار ایجاد می شود که لبه هایی آزاد دارند.

۴ مربع سفید روی ۴ مربع قبلی قرار می گیرد. مثل شکل زیر. برای اینکه در موقع دوخت گیج نشوید هر بار ۴ مربع را که تشکیل یک مربع بزرگ را داده، آماده کنید و در انتهای کار ۴ مربع بزرگ یا همان ۱۶ مربع کوچک را به هم بدوزید.

لبه مربع زیر (مربع رنگی) را باید به سمت مربع با رنگ متضاد برگردانده و با نخ هم‌رنگ با دست، لبه کار را بدوزید.

یک مربع کامل شده از نزدیک. دقت کنید که دوخته‌های لبه کار نباید دیده شود تا کار شما تمیز و بی نقص باشد.

در زیر یک مربع کامل شده را می بینید. ۳ مربع دیگر هم به همین ترتیب باید دوخته شود.

وقتی کوسن را آماده کردید می توانید با وسایل تزئینی مثل گل‌های ریز آنرا زیباتر کنید.

برای پارچه متضاد می توانید از رنگهای روشن و تیره استفاده کنید.

یا حتی از رنگها و طرح های متفاوت. در این صورت می توانید از تکه پارچه هایی که از دوختهای دیگر اضافه می آید، استفاده کنید.

اگر حوصله و وقت داشته باشید می توانید این کار را در سایزهای بزرگتر مثل روتختی هم انجام دهید.

شیوه دوخت یک نمونه پرنده پارچه ای بصورت حجمی (چهل تکه برجسته)

وسایل مورد نیاز

پارچه های کتان

پارچه نمدی

دکمه های چوبی

نخ

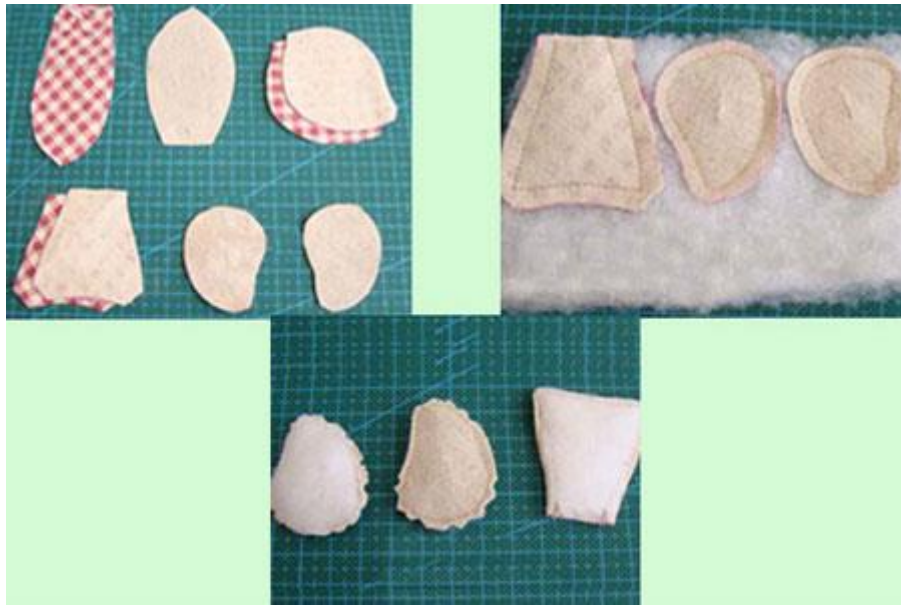
سوزن

سنجاق

قیچی

قسمت اول: دوختن دم و بال پرنده

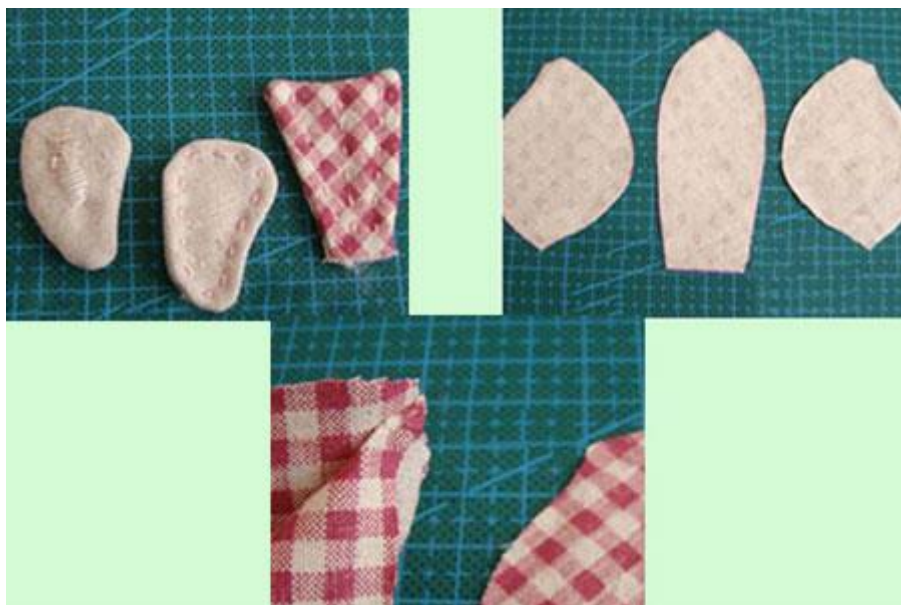
پارچه را به شکلی که در تصویر می بینید برش دهید و قسمتی را هم برای زاپاس (اضافه درز) در نظر بگیرید. این قسمت ها به ترتیب از چپ به راست قسمت بالا، دو طرف، دو دم و چهار بال هستند. توجه داشته باشید که نیاز به برشی باز روی دولای پارچه از آنها که در قسمت زیر قرار می گیرند داریم. روی پارچه ی دم و بال ها را روی هم قرار دهید و آنها را کوک بزنید. پارچه ها را از طرف بیرونی آنها روی هم قرار دهید و آنها را با نخ پنبه ای به هم بدوزید. قسمت زاپاس را به صورت دندانه دندانه برش دهید و نخ های اضافه را ببرید.

قسمت دوم : دوختن بدن پرنده

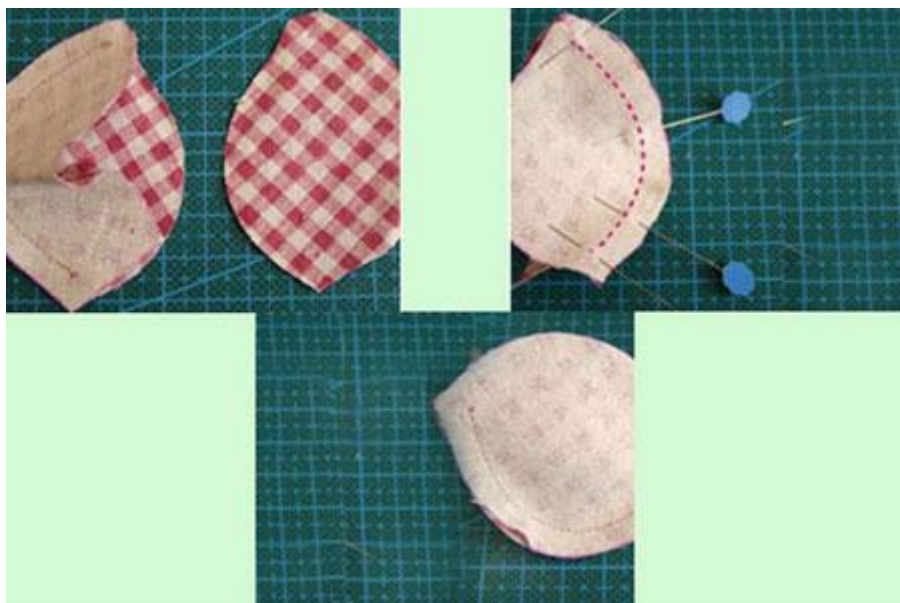
قسمت دم و بال ها را که دوخته اید پشت و رو کنید و مقداری دوخت تزئینی روی آن ایجاد کنید. بدن پرنده از یک قسمت بالا، دو قسمت بغل و یک قسمت شکم ساخته می شود.

توجه کنید که موقعیت قسمت بالا و دو طرف باید مانند دومین شکلی که در ادامه می آید باشد.

یکی از پارچه های قسمت کناری را بردارید و آن را به یک طرف قسمت بالا بدوزید و موقعیت آن را نسبت به دوخت پشت تنظیم کنید.

قسمت سوم: دوخت قسمت های دیگر و پر کردن شکم پرنده

با سنجاق پارچه کناری دیگر را به طرف دیگر قسمت بالا وصل کنید و یادتان باشد که اضافه درز قسمت کناری قبلی را کمی به داخل تا کنید.

شکم پرنده را پر کنید و قسمت شکم و بدن را بدوزید. مرحله بالا را ادامه دهید و قسمت شکم و بدن را بدوزید و یک طرف آن را باز بگذارید. وقتی کار تمام شد قسمت اضافه درز را به شکل دندانانه دندانانه برش دهید. پرنده دوخته شده را از سمت باز آن به طرف بیرون برگردانید و شکم آن را پر کنید.

قسمت چهارم: تمام کردن قسمت های باقی مانده

از یک پارچه نمدی قسمتی را به شکل الماس برش دهید. آن را از وسط تا کنید و به عنوان نوک، روی پرنده بدوزید.

دو مهره را به عنوان چشم های پرنده روی آن بدوزید. دو عدد دکمه روی بال ها بدوزید و آنها را به قسمت های کنار بدن پرنده بدوزید.

دم پرنده را روی قسمت بازی که در بالا به آن اشاره شده بود قرار دهید و آن را با کوک های مخفی به بدن پرنده بدوزید.

فصل پنجم

شیوه های نگهداری از کار های چهل تکه دوزی شده

شستشوی کار های چهل تکه دوزی شده

اگر از ثبات رنگ پارچه ونخ اطلاعی ندارید برای شستشو ونظافت آن چه باید کرد ؟

- ۱- یک تکه پارچه نخی سفید را مرطوب کرده وبه آرامی به پشت پارچه اصلی بکشید در صورتی که رنگ پارچه یا نخ تغییری نکرد آن رابا یک ماده پاک کننده ملایم وآب ولرم به آرامی شستشو دهید.
- ۲- آب آن را چند بار عوض کنید تا کاملا تمیز شود.
- ۳- سپس پارچه را در میان یک حوله لوله نموده تا آب اضافی آن گرفته شود .
- ۴- پارچه در هوای آزاد دور از نور آفتاب قرار دهید تا خشک شود .
- ۵- پارچه را در حالی که مرطوب است اتو کنید .
- ۶- حتی المقدور از شستشوی پارچه های گران قیمت دست دوزی شده ترمه ومخمل خوداری نمایید.
- ۷- برای شستشوی دست دوزی شده ها هرگز آنها را چنگ نزنید و از مواد پاک کننده مانند آب ژاول، کلرو دیگر مواد سفید کننده استفاده نکنید.

جمع آوری وحفظ چهل تکه دوزی ها

درموردی که از آنها استفاده نمی شود آنها را دور یک مقوا پیچیده ومقداری مواد دور کننده بید مانند نفتالین درکنار آن قراردهید بعد دوریک کیسه یا کاغذ پلاستیکی تیره رنگ پیچیده ودر محلی که دارای رطوبت مناسب در حدود 60٪ تا 70٪ سانتی گراد است نگهداری کنید(نه خیلی خشک ونه خیلی مرطوب باشد).

از تازدن این گونه سوزندوزیها حتی الامکان خودداری کنید زیرا باعث کم شدن استحکام وضعیف شدن تار وپودپارچه شده وبرای جلوگیری از تغییر رنگ سرمه ملیله ساده وتراش بانجام کارهایی مانند قاب گرفتن آنها رادور از مواد معطر ونور وهوا نگهداری کنید

نظافت چهل تکه دوزی ها یی که با پارچه کرباس دوخته شده است

این نوع کار قابل شستشو نیست . زیرا این گونه پارچه ها در اثر شستشو حالت خود را از دست داده و سوزن دوزی روی آن فرم خود را از دست می دهد بنابراین برای تمیز کردن آن پس از زدودن گرد و غبار از یک قطعه اسفنج آغشته به الکل سفید استفاده می کنیم به این ترتیب که ابتدا پارچه را روی کوسن یا بالشتکی قرار داده اسفنج آغشته به الکل را به آن کشیده سپس با برس نرمی روی آن را پاکیزه می کنیم .

نظافت وگردگیری چهل تکه دوزی های قدیمی وعتیقه

این نوع کارها به دلیل قدمت زیاد مقاومت خود را از دست داده و نیاز به مراقبت های ویژه دارد و برای تمیزی آنها باید از پودرهای خشک مانند گچ فرانسوی یا پودر سیب زمینی استفاده نمود . پودر راروی کار پاشیده و پس از چند لحظه با برس نرمی به آرامی از روی آن پاک نمایید.

نظافت وگردگیری چهل تکه دوزی های با پارچه ساتن

ابتدا پارچه را روی یک قطعه کاغذ آب خشک کن قرار دهید سپس به وسیله یک تکه پنبه و مقداری الکل سفید به آرامی مالش داده بعد آن را با آب بشوئید و هیچوقت از مواد شیمیایی قوی استفاده ننمایید.

بازسازی ودرخشان کردن رنگ در چهل تکه دوزی ها

پس از شستشوی چهل تکه برای درخشان کردن آنها می توانید در هنگام آب کشی یک قاشق غذاخوری سرکه به آب اضافه و بعد پارچه را در این محلول آب کشی نمائید. شرابه دوزی را می توان با دستمالی که کمی نم دارد پاک نمود .

انواع ژور یا شبکه وسکمه و معرق را با آب ولرم و کمی شامپو با کف دست به آرامی زیر شیر آبکش کرده و نم‌دار اتو نمایید انواع دوختها را دور از عطر و بو اسپری حشره کش قرار دهید.

توانایی آهار زدن و خشک کردن پارچه گلدوزی شده

آهار زدن پارچه ها :

بعضی از البسه و پارچه های مختلف برای فرم گرفتن به آهار نیازمندند مثل پرده های تور و وال ، رومیزی ، سفره. سر دست و یقه های تزئینی زنانه و گاه یقه و سر دست مردانه برای آهار زدن از موارد مختلف مثل نشاسته خام یا پخته- آب برنج - صمغ و ژلاتین می توان استفاده کرد .

طرز تهیه نشاسته پخته : 15 تا 60 گرم نشاسته در هر لیتر آب به نسبت آهار مورد نیاز است نشاسته را در مقداری آب سرد خمیر کرده و با پشت قاشق چوبی کاملاً آن را صاف میکنیم و با اضافه کردن بقیه آن روی آتش ملایم هم می زنیم تا شفاف شود باید دقت کرد که بجوشد بعد از سرد شدن پارچه را اگر می خواهیم کم آهار بگیرد به طور مرطوب و در غیر این صورت به طرز خشک کاملاً درون نشاسته قرار می دهیم تا تمام آهار بگیرد سپس فشار داده آویزان می کنیم .

در مورد یقه و سرد ست لباس ها فقط قسمت مورد نیاز را در نشاسته فرو میبریم برای اتو کردن باید صبر نمود تا پارچه کاملاً خشک شود بعد نم زده اتو می کشیم .

نشاسته خام برای پارچه های ضخیم :

برای آهار پارچه های ضخیم از مخلوط نشاسته و برآکس استفاده می کنیم. 80 گرم نشاسته را در یک لیتر آب سرد حل کرده 20 گرم برآکس را در کمی آب گرم حل میکنیم به اضافه 4 گرم پارافین (برای براق شدن) به آن اضافه میکنیم پارچه خشک را در محلول گذاشته مالش می دهیم

تا تمام پارچه خوب خیس شود بعد فشار داده خوب تکان می دهیم و بر عکس مورد قبلی وقتی دو نم است اتو می کشیم .

آب صمغ برای پارچه های رنگی :

پارچه های نازک و ابریشمی و رنگی با آب صمغ آهار زده می شود. صمغ سفید را خوب نرم کرده تقریبا 30 گرم در یک لیتر آب سرد مخلوط کرده روی آتش ملایم به هم میزنیم به طوری که 3 دقیقه بجوشد بعد آن را از پارچه نازک یا ململ رد کرده و مثل موارد بالا آهار می دهیم در موقع اتو بین دو پارچه نازک قرار داده اتو می کشیم.

آب برنج برای پارچه های لطیف و سرویس خواب نوزاد (ملحفه روی بالش) :

50 گرم برنج را خوب شسته در یک لیتر آب سرد خوب می جوشانیم سپس از پارچه نازک رد کرده به هر اندازه که مایلید آهار بخورد با آب رقیق کنید و مثل موارد فوق عمل کرده و می گذاریم خشک شود و برای اتو کشیدن پارچه را دهنم میکنیم حرارت اتو باید مناسب با نوع پارچه باشد برای پارچه های نخی از حرارت زیاد و پارچه های پشمی حرارت مناسب و پارچه های نایلونی حرارت کم استفاده نمود .

توانایی اتوکشی پارچه سوزن دوزی و چهل تکه دوزی شده

طریقه اتو کشی

هرگز قسمت روی کار را اتو نکنید . قسمت روی کار را روی سطح صاف ونرمی قرار دهید و سپس یک تکه پارچه نخی سفید مرطوب را روی پشت کار بگذارید وبا اتو کا ملا پرس نمایید

اتو کشی چهل تکه دوزی که با پارچه مخمل صورت می گیرد:

پارچه های مخمل نیاز به صفحه مخصوص اتوکشی دارند . هنگامی که می خواهیم پارچه مخمل را اتو کنیم سطح پرزدار پارچه را روی صفحه مخصوص قرار داده طوری که سوزن های صفحه در میان پرزها فرو رود این عمل باعث می شود که اتو پرزهای پارچه را موج دار نکند. سپس پارچه مرطوبی را بر پشت کار قرار داده به آرامی روی آن اتو می کشیم . در مواردی که این صفحه مخصوص موجود نباشد میتوان با قرار دادن اتو به حالت عمودی بر روی میز پارچه کاملاً مرطوبی را روی اتو انداخته سپس پشت کار را در کنار حرارت و بخار اتو قرار داده تا اتو کشی تمام کارانجام گیرد . (تخته مخصوص اتو کردن مخمل به نام ولولورت است)

اتو کشی مواردی از قبیل نقده، گلابتون باید با حرارت کاملاً ملایم و یا حداقل درجه حرارت صورت پذیرد زیرا مواد مذکور در مقابل حرارت تغییر شکل می دهند.

منابع:

- ۱- مهین فرخ سرشت - ابوالفضل ذابح - مریم بهنام - سوزن دوزی صنایع دستی منتخب صبا - نگرشی بر روند سوزن دوزیهای سنتی ایران
- ۲ - مینا نصیری افشار - هنر سوزن دوزی
- ۳- کاردانی اصفهانی، نسرین. کلیات گلدوزی. چاپ دوم، 1347. انتشارات بصائر.
- ۴ - منتخب صبا اسفندیار. سوزن دوزیهای سنتی ایران. چاپ دوم، 1379. انتشارات منتخب صبا.
- ۵- آجورلو، صدیقه-صنعتی، فاطمه. گلدوزی در عرصه جهانی هنر. چاپ اول، 1377. انتشارات کاجیران.
- ۶ - www.kermanic.ir - تارنمای فرهنگی استان کرمان
- ۷ - سایت بازار هنر
- ۸ - home.arts.ir - سایت هنر های خانگی
- ۹- بررسی مجدد جزوه گلدوز دستی، زهره فریدانی بردسکن، ۱۳۹۲
- ۱۰ - مری کوربت، گلدوزی با دست، ۱۳۹۲